

ردیف میرزا حسینقلی

به روایت

علی اکبر شهنازی

ویراست جدید

نوشته‌ی

داریوش پیرنیاکان

عضو هیئت علمی و دانشیار دانشگاه تهران

ویرایش فنی

راستین شفیعی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری مامور

تهران ۱۴۰۵

برای دریافت اجرای صوتی ضبطها QR code را اسکن کنید.

فهرست

۲۷	مقدمه گریلی	۱۷	دستگاه شور
۲۸	نغمه دوم در پایین دسته	۲۱	درآمد اول
۲۹	رضوی	۲۱	درآمد دوم
۳۰	کرشمه رضوی	۲۲	درآمد سوم یا پنجه شعری
۳۱	قسمت سوم رضوی	۲۲	کرشمه
۳۲	قجر	۲۳	اوج
۳۳	قرچه	۲۳	نغمه اول
۳۴	حسینی	۲۴	زیرکش سلمک اول
۳۵	فروود	۲۴	زیرکش سلمک دوم
۳۶	قجر	۲۵	گلریز
۳۷	شهناز	۲۵	نشیب و فراز
		۲۵	اوج و حضيض
۴۵	آواز ابوعطا	۲۵	مقدمه صفا
۴۹	درآمد اول	۲۶	صفا
۴۹	درآمد دوم	۲۶	بزرگ
۴۹	درآمد سوم یا سیخی	۲۶	کوچک
۵۰	نغمه اول	۲۶	دوبیتی
۵۱	نغمه دوم	۲۷	قجر
۵۲	حجاز اول	۲۷	نغمه دوم
۵۳	حجاز دوم	۲۸	عزال - شور پایین دسته
۵۳	بسته نگار	۲۹	چهارمضرب
۵۴	حجاز سوم	۲۹	بقیه عزال
۵۴	بزرگ	۳۰	پنجه کردی یا آواز
۵۴	کوچک	۳۰	پنجه شعری
۵۵	حجاز چهارم	۳۱	کرشمه پایین دسته
۵۵	چهارمضرب حجاز	۳۱	اوج در پایین دسته
۵۶	تحریر بغدادی	۳۲	چهار گوشه

۵۲. سملی	۵۶	۸۱. نغمه	۸۱
۵۳. چهارپاره	۵۶	۸۲. فرود	۸۲
۵۴. گبری	۵۸	۸۳. سوز و گداز	۸۲
۵۵. شمالی	۵۹		
۵۶. گیلکی	۵۹	آواز دشتی	۸۵
		۸۴. درآمد اول	۸۷
آواز بیات ترک	۶۱	۸۵. درآمد دوم	۸۷
۵۷. درآمد اول	۶۳	۸۶. درآمد سوم	۸۸
۵۸. درآمد دوم	۶۳	۸۷. درآمد چهارم	۸۹
۵۹. درآمد سوم	۶۴	۸۸. عشاق	۹۰
۶۰. درآمد چهارم	۶۵	۸۹. چهارمضرب	۹۰
۶۱. درآمد پنجم با زنگوله	۶۶	۹۰. حاجیانی	۹۰
۶۲. چهارمضرب	۶۷	۹۱. بیدگلی با عشاق	۹۱
۶۳. جامه دران	۶۷	۹۲. بیدگانی	۹۲
۶۴. نغمه	۶۸		
۶۵. مهدی ضربایی	۶۸	آواز بیات کرد	۹۳
		۹۳. قسمت اول	۹۷
آواز قطار	۷۰	۹۴. قسمت دوم	۹۷
۶۶. درآمد اول	۷۰	۹۵. بسته نگار	۹۷
۶۷. درآمد دوم	۷۰	۹۶. قسمت سوم	۹۸
۶۸. درآمد سوم	۷۰	۹۷. بزرگ	۹۹
۶۹. درآمد چهارم	۷۱	۹۸. کوچک	۹۹
۷۰. درآمد پنجم	۷۱	۹۹. قسمت چهارم	۹۹
		۱۰۰. پنجه کردی	۱۰۰
آواز افشاری	۷۳	۱۰۱. عشاق و چهارمضرب (قسمت پنجم)	۱۰۰
۷۱. درآمد اول	۷۵	۱۰۲. تحریر بغدادی	۱۰۱
۷۲. درآمد دوم	۷۵	۱۰۳. قسمت ششم	۱۰۲
۷۳. درآمد سوم	۷۵		
۷۴. درآمد چهارم	۷۶	دستگاه ماهور	۱۰۳
۷۵. درآمد پنجم	۷۶	۱۰۴. درآمد اول	۱۰۹
۷۶. درآمد ششم	۷۷	۱۰۵. درآمد دوم	۱۰۹
۷۷. درآمد هفتم با بسته نگار	۷۷	۱۰۶. درآمد سوم	۱۱۰
۷۸. جامه دران	۷۹	۱۰۷. آواز	۱۱۰
۷۹. قرائی	۸۰	۱۰۸. قسمت دوم آواز	۱۱۱
۸۰. نهیب	۸۱	۱۰۹. قسمت سوم آواز	۱۱۲

۱۳۸ ۱۴۵. فرود

دستگاه سه گاه

۱۳۹ ۱۴۶. درآمد اول

۱۴۳ ۱۴۷. درآمد دوم

۱۴۴ ۱۴۸. درآمد سوم یا دو درآمد

۱۴۵ ۱۴۹. نغمه

۱۴۶ ۱۵۰. زابل اول

۱۴۷ ۱۵۱. زابل دوم یا بسته نگار

۱۴۸ ۱۵۲. معربد

۱۴۹ ۱۵۳. پیش حصار

۱۴۹ ۱۵۴. پس حصار

۱۵۰ ۱۵۵. چهار مضراب

۱۵۰ ۱۵۶. هفت حصار

۱۵۲ ۱۵۷. زنگوله

۱۵۲ ۱۵۸. مویه حصار

۱۵۳ ۱۵۹. مغلوب

۱۵۴ ۱۶۰. مخالف

۱۵۵ ۱۶۱. بسته نگار

۱۵۶ ۱۶۲. نغمه مخالف

۱۵۶ ۱۶۳. حزین

۱۵۷ ۱۶۴. مویه مخالف

۱۵۸ ۱۶۵. حدی

۱۵۸ ۱۶۶. پهلوی

۱۵۸ ۱۶۷. رجز یا ارخوره

۱۵۹ ۱۶۸. فرود

دستگاه چهار گاه

۱۶۱ ۱۶۹. درآمد اول

۱۶۵ ۱۷۰. درآمد دوم

۱۶۶ ۱۷۱. درآمد سوم

۱۶۶ ۱۷۲. درآمد چهارم یا زنگوله

۱۶۷ ۱۷۳. درآمد پنجم

۱۶۸ ۱۷۴. درآمد ششم یا مویه

۱۶۹ ۱۷۵. نغمه

۱۱۳ ۱۱۰. گشایش

۱۱۳ ۱۱۱. خسروانی

۱۱۴ ۱۱۲. داد

۱۱۵ ۱۱۳. خوارزمی

۱۱۶ ۱۱۴. دلکش

۱۱۶ ۱۱۵. چهار مضراب

۱۱۸ ۱۱۶. خاوران

۱۲۰ ۱۱۷. طرب انگیز

۱۲۱ ۱۱۸. حزین

۱۲۱ ۱۱۹. نهیب

۱۲۳ ۱۲۰. سروش

۱۲۴ ۱۲۱. آذربایجانی

۱۲۵ ۱۲۲. فیلی

۱۲۵ ۱۲۳. ماهور صغیر

۱۲۶ ۱۲۴. نصیر خانی

۱۲۷ ۱۲۵. مراد خانی یا چهار پاره

۱۲۸ ۱۲۶. قسمت دوم مراد خانی

۱۲۹ ۱۲۷. ابول یا حصار ماهور

۱۲۹ ۱۲۸. بسته نگاز

۱۳۰ ۱۲۹. زیر افکن

۱۳۰ ۱۳۰. نیریز صغیر

۱۳۰ ۱۳۱. نیریز کبیر

۱۳۱ ۱۳۲. شکسته

۱۳۳ ۱۳۳. راک

۱۳۳ ۱۳۴. صغیر راک

۱۳۴ ۱۳۵. چهار مضراب راک

۱۳۴ ۱۳۶. نغمه راک

۱۳۵ ۱۳۷. راک عبدالله

۱۳۵ ۱۳۸. راک هندی

۱۳۶ ۱۳۹. عراق

۱۳۷ ۱۴۰. محیر

۱۳۷ ۱۴۱. آشور اوند

۱۳۷ ۱۴۲. اصفهانک

۱۳۷ ۱۴۳. حزین

۱۳۸ ۱۴۴. زنگوله

۲۰۶	طرز
۲۰۶	۲۱۰. نوروز عرب
۲۰۸	۲۱۱. نوروز صبا
۲۰۹	۲۱۲. نوروز خارا
۲۱۰	۲۱۳. نفیر
۲۱۱	۲۱۴. جامه‌دران
۲۱۱	۲۱۵. مؤالف
۲۱۲	۲۱۶. زایل
۲۱۳	۲۱۷. بیات عجم
۲۱۳	۲۱۸. بحر نور
۲۱۴	۲۱۹. گوشه منصوری
۲۱۴	۲۲۰. مبرقع
۲۱۴	۲۲۱. سپهر
۲۱۵	۲۲۲. عزال
۲۱۶	۲۲۳. دناصری
۲۱۶	۲۲۴. زنگوله
۲۱۶	۲۲۵. شوشتری گردان
۲۱۷	۲۲۶. شوشتری و منصوری
۲۱۸	۲۲۷. بختیاری
۲۱۸	۲۲۸. مویه بختیاری

۲۲۱	آواز بیات اصفهان
۲۲۵	۲۲۹. درآمد اول
۲۲۵	۲۳۰. درآمد دوم
۲۲۶	۲۳۱. درآمد سوم
۲۲۷	۲۳۲. بیات راجه
۲۲۷	۲۳۳. حزین در بیات راجه
۲۲۸	۲۳۴. دوتا یکی
۲۲۸	۲۳۵. بسته‌نگار
۲۲۹	۲۳۶. فرود
۲۳۰	۲۳۷. چهارمضرب
۲۳۰	۲۳۸. سوز و گداز
۲۳۱	۲۳۹. فرود
۲۳۱	۲۴۰. شکسته اصفهان
۲۳۱	۲۴۱. گوشه شور

۱۷۶	زایل اول
۱۷۷	زایل دوم، بسته‌نگار و مویه
۱۷۸	زایل سوم
۱۷۹	معربد
۱۷۴	۱۸۰. پیش حصار
۱۷۴	۱۸۱. پس حصار
۱۷۵	۱۸۲. چهارمضرب
۱۷۵	۱۸۳. هفت حصار
۱۷۷	۱۸۴. زنگوله
۱۷۷	۱۸۵. مویه حصار و فرود
۱۷۸	۱۸۶. مغلوب
۱۷۸	۱۸۷. مخالف
۱۷۹	۱۸۸. بسته‌نگار
۱۸۰	۱۸۹. نغمه مخالف
۱۸۱	۱۹۰. حزین
۱۸۲	۱۹۱. مویه مخالف
۱۸۲	۱۹۲. منصوری
۱۸۵	۱۹۳. حدی
۱۸۵	۱۹۴. پهلوی
۱۸۵	۱۹۵. رجز یا ارجوزه

۱۸۷	دستگاه هما یون
۱۹۳	۱۹۶. درآمد اول
۱۹۴	۱۹۷. چهارمضرب
۱۹۵	۱۹۸. زنگ شتر یا ناقوس
۱۹۶	۱۹۹. چکاوی
۱۹۸	۲۰۰. گوشه چهارگاه
۱۹۸	۲۰۱. موالیان
۱۹۹	۲۰۲. بیداد
۲۰۰	۲۰۳. نی داوود
۲۰۲	۲۰۴. باوی
۲۰۳	۲۰۵. سوز و گداز
۲۰۴	۲۰۶. ابوالچپ
۲۰۵	۲۰۷. راوندی
۲۰۵	۲۰۸. لیلی مجنون

۲۶۹ روح افزا ۲۷۲
 ۲۶۹ پروانه ۲۷۴
 ۲۶۹ پنجگاه ۲۷۵
 ۲۷۰ عشاق ۲۷۶
 ۲۷۱ زابل ۲۷۷
 ۲۷۲ بیات عجم ۲۷۸
 ۲۷۲ بحر نور ۲۷۹
 ۲۷۳ منصوری ۲۸۰
 ۲۷۳ میرقع ۲۸۱
 ۲۷۳ سپهر ۲۸۲
 ۲۷۴ عراق ۲۸۳
 ۲۷۵ محیر ۲۸۴
 ۲۷۵ آشوراوند ۲۸۵
 ۲۷۵ اصفهانک ۲۸۶
 ۲۷۵ حزین ۲۸۷
 ۲۷۶ زنگوله ۲۸۸
 ۲۷۶ شوشتی گردان ۲۸۹
 ۲۷۷ نوروز عرب ۲۹۰
 ۲۷۸ نوروز صبا ۲۹۱
 ۲۷۹ نوروز خارا ۲۹۲
 ۲۸۰ نفیر ۲۹۳
 ۲۸۱ ابوالجپ ۲۹۴
 ۲۸۱ راوندی ۲۹۵
 ۲۸۱ لیلی و مجنون ۲۹۶
 ۲۸۲ طرز ۲۹۷
 ۲۸۲ پروانه ۲۹۸
 ۲۸۳ ماوراءالنهر ۲۹۹
 ۲۸۴ راک عبدالله ۳۰۰
 ۲۸۴ راک هندی ۳۰۱
 ۲۸۴ فرود ۳۰۲
 ۲۸۵ پروانه ۳۰۳
 ۲۸۵ نیریز صغیر ۳۰۴
 ۲۸۶ نیریز کبیر ۳۰۵
 ۲۸۶ پروانه ۳۰۶

۲۴۲ کرشمه با فرود ۲۳۲
 ۲۴۳ مثنوی ۲۳۳
 ۲۴۴ جامه دران ۲۳۴
 دستگاه نوا ۲۳۷
 ۲۴۵ درآمد اول ۲۴۱
 ۲۴۶ درآمد دوم ۲۴۱
 ۲۴۷ چهارمضرب ۲۴۲
 ۲۴۸ نغمه ۲۴۴
 ۲۴۹ گردانبه ۲۴۴
 ۲۵۰ گوشت ۲۴۵
 ۲۵۱ نهفت ۲۴۶
 ۲۵۲ بیات راجه ۲۴۶
 ۲۵۳ حزین در بیات راجه ۲۴۷
 ۲۵۴ عشاق ۲۴۷
 ۲۵۵ عراق ۲۴۸
 ۲۵۶ محیر ۲۴۹
 ۲۵۷ حزین ۲۴۹
 ۲۵۸ زنگوله ۲۵۰
 ۲۵۹ نیشابورک ۲۵۰
 ۲۶۰ مجلسی ۲۵۱
 ۲۶۱ خجسته ۲۵۱
 ۲۶۲ زمینه حسینی ۲۵۲
 ۲۶۳ حسینی ۲۵۲
 ۲۶۴ بوسلیک ۲۵۳
 ۲۶۵ نستاری ۲۵۴
 ۲۶۶ رهاب ۲۵۵
 ۲۶۷ عشیران ۲۵۵
 ۲۶۸ نیریز ۲۵۶
 دستگاه راست پنجگاه ۲۵۹
 ۲۶۹ درآمد ۲۶۵
 ۲۷۰ چهارمضرب ۲۶۵
 ۲۷۱ زنگ شتر یا ناقوس ۲۶۷
 ۲۷۲ نغمه ۲۶۸

پنجه کاری یا کندن سیم با دست چپ

نت دوم بدون مضرب

در اجرای تحریرها، تکیه‌ها در شروع به فاصله‌ی دوم و در ادامه به فاصله‌ی سوم اجرا می‌شوند. در ضمن تمام نت‌های

تکیه با انگشت سوم اجرا می‌شود

تریل به ربع پرده بالاتر از نت اصلی*

دراب

شلال

تکیه

* در اینجا بمل و کرن بالای تریل در مجموع نت دوم را $\frac{3}{4}$ پرده بم می‌کند. مثلاً اگر این علامت روی نت «می بمل» باشد می‌بایست به نت «می کرن» تریل بزنیم.

ردیف میرزاحسینقلی یکی از ارزنده‌ترین ردیف‌های بازمانده از موسیقی دوره‌ی قاجار می‌باشد. این ردیف توسط فرزند ارشد ایشان علی اکبرخان شهنازی به نسل جدیدی از موسیقی دانان انتقال داده شده است. ردیف یاد شده درعین روان بودن بسیار زیبا، پخته و به دور از قرینه‌سازی‌ها و تکرارهای خسته‌کننده و بیهوده‌می‌باشد و در لابه‌لای آن تکنیک والای هنر میرزاحسینقلی به چشم می‌خورد که حاکی از یک اندیشه‌ی پخته و منسجم از لحاظ هنر موسیقایی می‌باشد. متعلقات دستگاه شور در ردیف میرزاحسینقلی در مقایسه با ردیف دیگر استادان بسیار غنی و پر بار می‌نماید. بدان معنی که در آن‌ها از گوشه‌های بسیار متنوع و متعدد بهره گرفته شده است؛ در صورتی که در ردیف دیگر استادان، متعلقات شور خیلی مختصر ارائه داده شده است. همچنین ردیف دستگاه راست‌پنجگاه و نوا در مقایسه با آن‌ها بسیار جذاب و پر بار و از لحاظ ملودیک بسیار متنوع و دارای ویژگی‌های خاص موسیقایی است که این مهم برخاسته از تکنیک برتر نوازندگی میرزاحسینقلی است که سرآمد تارنوازان عصر خویش بوده است. به‌طوری‌که عارف قزوینی درباره‌ی او می‌گوید:

کاسه‌ی تار بعد از او زیبد / که در آن عنکبوت بندد تار

کوتاه سخن آن‌که این نوشته مجال بررسی تکنیکی و تخصصی ردیف میرزاحسینقلی را ندارد، باشد که در مجالی دیگر زوایای ناگفته‌ی بسیار در مورد این ردیف گفته شود. کلاً نگارنده را درباره‌ی ردیف بازمانده از دو استاد دوره‌ی قاجار (میرزا عبدالله و میرزاحسینقلی) نظری دیگر است که انشاءالله طی مقاله‌ای جداگانه و با دلایل متقن به آن خواهد پرداخت. نگارنده طی ده سال شاگردی استاد شهنازی ردیف میرزاحسینقلی و ردیف عالی خود استاد را فرا گرفته و در همان زمان ضمن یادگیری در کلاس به ثبت آن به خط نت اقدام کردم که متأسفانه فعالیت‌های اجرایی موسیقی فرصت بازنگری و انتشار آن‌ها را به نگارنده نداده بود. تا این‌که در دو سال اخیر نوشته‌های قبلی را بازبینی کرده و با نواخته‌های خود استاد مطابقت داده و مجموعه‌ی حاضر را تکمیل نمودم که در اختیار علاقه‌مندان به موسیقی ردیف دستگاهی قرار گیرد. این مجموعه شاید پاس اندکی باشد در مقابل زحمات فراوانی که استاد شهنازی در طول عمر پر بار خود کشیده و به رواج موسیقی ردیف پرداخته‌اند.

در پایان لازم می‌دانم از زحمات تمامی کسانی که بنده را در انجام این امر مهم یاری کرده‌اند سپاسگزاری نمایم.

۱. از شاگرد و دوست بسیار خوبم آقای یمین غفاری برای نوشتن نت دستگاه‌ها به وسیله کامپیوتر
۲. از شاگرد و دوست بسیار عزیزم آقای هومان اسعدی به خاطر بازبینی متن‌های تحلیلی گوشه
۳. از سرور گرامی آقای محمد موسوی مدیر مؤسسه فرهنگی هنری ماهور که بحق از معدود کسانی است که در راه اعتلای موسیقی جدی و هنری تلاش شبانه‌روزی دارند و زحمت انتشار کتاب اینجانب را پذیرفتند.

میرزا حسینقلی فرزند آقا علی اکبر فراهانی نوازنده‌ی دربار ناصری است، آقا علی اکبر فراهانی به گفته‌ی شادروان روح‌اله خالقی در سرگذشت موسیقی ایران سرآمد نوازندگان عصر خویش بوده و در دربار ناصرالدین شاه سمت استادی نسبت به تمامی نوازندگان داشته و رئیس ارکستر دربار بوده است. او را سه پسر بوده که اولی در جوانی در گذشته دومین فرزند او میرزا عبدالله و سپس میرزا حسینقلی می‌باشد. آقا علی اکبر فراهانی خود نیز در سنین جوانی در گذشته است و فرزندان او از تعلیمات پدر بهره‌مند نگردیده‌اند. پس از فوت آقا علی اکبر بیوه‌ی او به عقد از دواج برادرزاده‌اش آقا غلامحسین که خود از دست پروردگان آقا علی اکبر بوده درمی‌آید و تعلیم میرزا عبدالله و میرزا حسینقلی را به عهده گرفته و به پرورش آن‌ها می‌پردازد.

صفحاتی که از میرزا حسینقلی به یادگار مانده نشان‌دهنده‌ی قدرت سرپنجه و مضارب این استاد بی‌نظیر می‌باشد که در نهایت صلابت و شیوایی به نوازندگی پرداخته است. تولد میرزا حسینقلی در حدود سال‌های ۱۲۳۰ هجری شمسی و وفات آن بزرگ‌مرد در سال ۱۲۹۴ هجری شمسی اتفاق افتاده است. از میرزا حسینقلی سه فرزند پسر به یادگار مانده بود که دو تن از آن‌ها موسیقی را به‌طور حرفه‌ای دنبال کرده و راه پدر را ادامه داده‌اند که استاد علی اکبرخان شهنازی و عبدالحسین شهنازی می‌باشند.

در سال ۱۲۷۶ هجری شمسی متولد شد. او از سن ۸ سالگی اولین درس‌های موسیقی را از پدر هنرمند خود گرفت و در این راه به حدی جدیت به خرج داد که در سن ۱۴ سالگی یادگاری ارزنده از پدر به شمار می‌رفت و در همین سن دو صفحه گرامافون با صدای جناب دماوندی که از خوانندگان بنام آن زمان بود ضبط کرد. پس از فوت پدر کلاس او را ادامه داد و نگذاشت این کلاس تعطیل گردد.

به قول مرحوم خالقی در حدود سال‌های ۱۳۰۰ شهنازی بزرگ‌ترین نوازنده‌ی تار بود که در تمام محافل هنری از او به احترام یاد می‌شد و این درحالی است که او بیش از ۲۴ سال نداشت. در همین سال‌ها شهنازی شروع به ساختن پیش‌درآمد و رنگ و تصنیف می‌نماید که این آهنگ‌ها در صفحاتی که از او به یادگار مانده ضبط شده است. آشنایی او با خواننده‌ی بنام آن زمان مرحوم اقبال‌آذر باعث می‌شود که آن دو صفحات متعددی را در دستگاه‌های مختلف اجرا نمایند. این نواخته‌های شهنازی نشان از قدرتی بی‌نظیر و مضربی شفاف و سرعتی حیرت‌انگیز دارد. شیوه‌ی نوازندگی شهنازی کاملاً با پیشینیان خود فرق دارد و از بیانی نوتر برخوردار است. بهره‌گیری شهنازی از تمام امکانات تکنیکی ساز و پرش‌های پیاپی از بالا دسته به پایین دسته و پیچ و خم‌های تکنیکی و ریزه‌کاری‌های او خود به نوعی زیبایی می‌رسد که تا آن زمان در شیوه‌ی نوازندگی هیچ کدام از استادان دیده نمی‌شود.

جالب توجه این‌که پردازش ملودی‌های استاد شهنازی نوع و بدیع است، ولی از چهارچوب‌های اصیل موسیقی برخوردار بوده و خدش‌های به اصل و اساس موسیقی ردیفی وارد نمی‌شود و این نمودار خلاقیت و تبحر شهنازی و نشان‌دهنده‌ی عمق بینش و نگرش و دریافت هنری او از فرهنگ دیرپای موسیقی این سرزمین می‌باشد.

به خصوص این دریافت ژرف را استاد شهنازی در تنظیم ردیف عالی که همگی از ساخته‌های خود او می‌باشد در عالی‌ترین نوع به نمایش می‌گذارد و نشان می‌دهد که می‌توان در هر حیطه‌ای دست به کارهای بدیع زد، ولی به شرطی که به عمق جوهره‌ی آن حیطه‌ی فرهنگی وقوف کامل پیدا کرده و زبان گفتن آن را دریابی که اصل و اساس کار هنری پیدا کردن آن زبان مکانی و زمانی است. استاد شهنازی در کارهای به یادگار مانده از خود نشان داده است که دارای چنین نگرش و چنین زبانی می‌باشد. از این استاد بزرگوار به غیر از صفحاتی که با مرحوم اقبال‌آذر ضبط کرده، آثاری باقی مانده که عبارتند از:

یک دوره ردیف میرزا حسینقلی که در سال ۱۳۴۱ در اداره فرهنگ و هنر وقت ضبط شده است.

پیش‌درآمد و رنگ در تمامی دستگاه‌های موسیقی ایرانی

تصنیف در بیات اصفهان با صدای مرحوم تاج اصفهانی

تصنیف «ای نوع بشر» با شعر امیر جاهد و صدای قمرالملوک وزیری